

SARUSI MIHÁLY (1944) Balatonalmádi

SARUSI MIHÁLY

Zsilip

Zsilip. A Körösön. A mi Körösünkön.

A Gyulai-, Csabán. Már mint hogy Békés-Csaba gyulai végében.

Amoda, Fövényes, már Zaránd vala (ma Fényes a böcsületes neve). Ez itt még: Békésvármegye.

Az alvégi Körös-sor végében, Felső-Körös-soron. (Az Alvég miatt eredetileg Alsó-Körös sornak hívták.) (Magad az Alvégi Fő-utcát záró Corvinkáról.) (Jöttek a mérnökök, hogy ez a Csabai-Körös felső szakasza, nem az alsó... Mert hogy Gyuláról Békésnek folyik – ha engedik –, tehát ez van közelebb a forrásvidékhez, maga a felsőfolyás, legalábbis Csabán. Akár Alvég, akár nem.)

Amarról a gátörház után rögtön. Emerről a Tihanyi-féle szatócsboltnál.

Ma, a Város felől, ahol fürödtünk, ahol ugráltunk, már (még...) a Körgáton belül, vastag cső éktelenkedik. Keresztülfürja a Zsilipet. Rá nem ismernél – ha nem ismernéd.

Szemben a parton anyukád a homokfövényen. Hetven éve? Takarón. Mellette uzsonna. Zsíros kenyér, paprika, paradicsom. Körte, alma, szilva, barack? Corvinkai kertünkéből. (Málna nem, a málna helyben elfogyott.)

Vasárnap? Leginkább. Szombaton az ötvenes években még dolgoztunk – dőgoztak a szüleid. Apád, a Békési úton, azelőtti Mussolini-úton, az időben Lenin útján – ahol ma, a megint Baross nevű úton sem híre, sem hamva Oláh borbélyüzletének. Szemben, a sarkon a Kisgazdapárt – kerületi? – székháza. Volt. Korábban (még a háború alatt) a Szent István téren, Bruchaneknél dolgozott? Később a Vasút uccán. Annak letelején, a város legnagyobb és legelegánsabb férfifodrásüzletében már a szövetkezeti időben... – ahol most az Univerzál áruház utódja. A nagy ábécé helyén nyílt kapu a Meteor kézilabdapályájára... (Férfi NB I... A női – világbajnokokkal tűzdelt nagypályás magyar bajnokcsapatnak – a Csány úton.) Aztán a kereskedelmi és közgazdasági iskola, majd a Színház (a Vigadóval, ahol anyád, apád táncversenyt nyert a háború utáni első iparosbálban), végül a Fiume nevű Csaba szálló és étterem és sarki kávéház (éccakai zongoristával, helyes – hozzád csak a későbbiekben kedves – lányokkal). A nagy szövetkezeti fodrászatban, ahol apád megköpködte a borraivalót; zsebéből kikapva, vagy amennyit a tenyerébe nyomott a vendég:

– Apád, anyád, idejőjjön!

Phú, phú.

Rákosinak a falon éktelenkedő kedvenc szállóigéje árnyékában: Borravalóval ne szégyenítsen meg!

– Uram, nyugodtan szégyenítsen meg...

Vagy épp:

– Elvtárs...

Mikor hogy jött a szájára.

A Vicces Borbély az elvtársaknak. Mert ha húzósabbat mondott, ezzel lehetett mentegezni. Magukat tisztázni.

Öreged épp 100 éves lenne. (1919... Kovácsmester szomszédunk, Bandi bácsi meséi azokról az időkről.)

Zsilip... Honnan gyümölcsbegyűjtő körútra indulni lehetett. Mit tehetél, velük tartottál. A Körös-parti vagányok járták sorra a Kanálisi-szőlők kertjeit, végig a parton. A Piros Almán innen, kerthelyiségén túl. A Fürdőhelyig. Ahol az egyik kárvallott gazda épp téged – az ártatlant – billentette fenéken. Fuss, fuss!

Zsilip, 2019. A nád, a káka meg a többi vízi növény benőtte a szemközti, Árpád sori partot, a fővenyt a partvédőmű sövényfala tüntette el, a fővenyfürdő mindenestül eltűnt. Hol anyád süttette négy gyermeket adó drága – mindjobban fonnyadó – testét. Kinek szíve... aranyból, szeretetből vala teremtve.

Édes anyád. Nála édesebb? Megértőbb? Odaadóbb? Szenvedőbb? Kiszolgáltatottabb?

Hogy értsd, ki is az a Szűzanya.

Nem túlírói – grófi – „Gondozd a magyarodat” alapon. Gondozd. Akik mirőlunk semmit sem tudnak. Nem azért, mert nem közülünk valók lennének. Lehetnének, lehetek volna, ha közénk állnak, köztünk maradnak, mellettünk cövekelnek le, velünk tartanak. Nem kilépve.

De nem, az Istennek sem.

Honnan tudnának ezek bármit rólunk? Így értünk miért állnának ki. Édes magyar világ. (Savanyú – sanyarú – magyar élet.)

Ott a tág nagyvilág.

– Táguljunk!

– Táguljatok.

Zsilip.

Gyulai-zsilip. Csabán. Igen, Békés-Gyula felől, merről a Fehér-Köröst városunkra vezették. Hogy azon úszathassák le eleink a házépítéshez nélkülözhetetlen fát a Bihari- és a Béli-hegységéből.

A sarkon Tihanyi vegyes üzlete. Hol ecetet lötytyintettek a Zsilip betonlaján lehorzsolódott karodra.

Csukafejessel vágta magad a mélybe a Zsilip tetejéről. A betonfenékbe ütközéstől vastagon lejtött a bőr a karodról (könyöködről?), síró szövetre locsant az ecet.

Mely Tihanyi előtt ácsorogva zavart haza bennünket Rákosi épp arra portyázó gumibotos silbakja.

A Zsilip előtt: pontonkocsma, hajókricsmi, bárka-italművek... ring a ringató Körösön, Körözs-vizen, illeg-billeg a Zsilip felőli – régi, ma már nyilván betemetődött – bombatölcsér fölött, alatt Schmidt sógor. A bátyja akkor is Berlinben élt, nehogy idehaza valaki szóba hozhassa az Andrássy 60.-ban minapi SS-páncélos működését. Annyi T-akárhányast kilőtt, hogy jutalmul szép kisoroszországi birtokot álmodhatott magáénak. Hol János sógor el talált süllyedni. A kútban, amiről hogy tudott volna, csak mink, corvini-körösi (gyulai-zsilipi) süvölvények. Meg persze a környékeliek, Zsilip-melleyéki felnőttek, Tihanyihoz ezért-azért be-betérők, gumibotos gazdaszelídítők. Corvinkaiak, Szőlő-uccaiak, Kastély-uccaiak, Árpád-soriak, Felső-Körös-soriak, Kanálisi- és Kastély-szőlőbeliek, fényesiek... Az Árpád-fürdőig, meg vissza. A Bánát-kúttal bezáróan. Netán a Célidombig, meg ide.

Balaj...

Hol van az már! Hol vannak ők.

Csak ez a körösi csönd. Sötét. Sörözők zsongása.

Hol lennének...

Ha nem is a közeli Kastélyi temetőben, hol te bukkantál két – eddig letagadott – sírra, második világháborús magyar katonafiú nyughelyére. Az orosz fõlszabadítók puffantották le a kiürítésrõl lemaradó, az éjszakát – utoljára,

végül, végezetül – párnák (s még ki tudja, mi) közt töltő, fáradságukban (még egyszer?) vetett ágyban megpihenni vágyó magyar fiúkat.

Itt, a Kastélyi-tizedben (az Erdély-párti Ábrahámffy urunk erődített udvarházát a bécsi király gyulai katonái tették a földdel egyenlővé, beleszántva a védekezőket anyaföldünkbe) így *gondozták a magyarodat*, tovaris haver brúderkánk.

Itt így, te másképp.

Nyugodj, ha tudsz.

Sírjukat áldott öregasszonykéz tartotta rendben, majd környékbeli polgárok vették pártfogásba, hála Istennek.

Ők így gondoznak.

Mi.

...ha egyszer ők nem azonosulnak velünk.

Elég nagy kár!

Be kár.

Zsilipi bárka-bár, uszálysöröző... Leginkább. A sötétben sompolygó Körösön, a vízparti boglárfák láthatatlan árnyékában. Hol lassan hetven éve megtanultál úszni. Kutyamód. Hogy ne süllyedj el! Hogy élhess. Magadtól elindultál... Legyen bátorságod a vízen fönnmaradni.

Élni.

Kőbányai és cseh sörök. Égetettnek mondott szeszfőzdei italok meg pancsolt borok helyett inkább ezekkel múlatjuk itt az időt.

Amott lányok. Elváltak, szalma- avagy víg özvegyek? Meg hangosabb férfitársaságok, halkán duruzsoló párok.

Lám csak. Mi nem történik itten! E zsilipi sötétben.

Most épp péntek este lévén – nagyobb lehet a forgalom, mint máskor. Ám-bár, munkaidő múltán csak megállhatsz itt egy kis lazulásra. Máskor is.

Jó sok szűnyog. Azt mondják, nem sikerült az irtás. A bárkacsehő deszkapallója inog, bizonytalankodik alattad. A Csabai Ásott Körös fölött ing.

Gyula, a Fehér-Körös, az Ó-Körös felől, Vesze vésze irányából csurdogál, hogy folydogáljon tovább erre, Csabának térítve vissza a helyére tovább, Békésnek – mely ívet levágott a Gyulától Szanazugba vezetett Ásott Fejér-Körös szakasz és a Szanától Békésig mélyített (Kettős-Körösnek mondott) Ásott-Kettős-Körös. Szóval, hogy az Élővíznek csúfolt folyó Békésen és Gyulán természetesen Ó-Körös, Ó-Fehér-Körös, és nem Csatorna. Hanem az őseredeti. Mára Holt-, netán Dög-Körös.

Szóval hogy mi Körös, mi nem, öreg kérdés. Mi ásott, mi eredeti. Mit ad Isten, Ó. Valódi.

...halad Békésnek, Kettősnek, hogy ott fogadja a Szanazugba térített, ásott Fehér-Körössel egyesített Feketét. Kettős-Körössé dagadt Körösünknek.

Körös! Honnét tudnák a messziről szalajtottak, a mérnökök és más hivatalnokok által diktált tankönyvekből építkező fiataljaink, hogy ez biza nem Élővíz, nem Élővíz-csatorna! Csabán sem Csatorna.

Ezenkívül még hány honi és nem honi csatornában csurdogál élővíz? A közelben Pélnél, Battonyán...

Körös, lelkem, Körös. E tájt minden vízfolyás: Körös – erősít meg e tudásban Szűcs Sándor. Ha nem tudnád szülőanyádtól, szülőatyádtól. A fajtádtól.

Akinek ilyen tanítómesterei valának, könnyű! Könnyű neked. Ellenben.

Békésen, meg bíkísiek hatására Csabán is hallani a Keres nevezetet szint-úgy. Tót barátaink mondják néha ekként.

Egyre ritkábban?

70?... Arany uccai cimborád csörög rád a szögedi Kárász uccából, ahol kiült meginni a maga korsó söröcskéjét. (Majd a másodikat?) Jó a kedve, Buda után egy kicsit szétnéz édes szülőföldünkön, hát fölhív. Kérded tőle, nem keresi meg a régi szerelmét, akiből a szögedi egyetem után szögedi lött? 20 éve látta utoljára... Mondom, akivel 50 éve voltál nagy szerelemben. Mire ő: mi meg 70 éve ismerjük egymást, az óvodától fogvást.

– Na, látod, azokból lesz egyre kevesebb, akiknek ilyen mondhat: 20 éve, 50 éve, 70 éve... – int 93 éves kertszomszédunk.

Ő csak tudja.

70...

Majdnem 75 éve paskolod ezt a vizet. Mármint a Köröst. A miénket.

Simogatod.

Körösünket.

Crişul Már-e... – tötte vóna be a nagykaput a havaselvei szomszéd. Épp 100 éve.

Szűzanyám.

Ne hagyj el.

Zsilip, újabb pohár sör.

Éj, a parton két-három tucat kerékpár. Jobbak (mert újabbak), mint a te fél évszázados Csepeled. Hétvége kezdete, péntek este, egy kis kikapcsolódás. Lazulás, lazítás – jókedv!

Ki, hogy.

70 éve... Itt, a Zsilip-parton.

Élet.

2019.

Utánunk következő.

Látod, amit tán már nem is kellene látnod.

Ha másképp alakul.

Jobb létre szenderült barátaiddal tartasz.

Nem, maradsz. Amiről alig tehetsz.

Mit nem látsz.

Látod a.

Jövőd?

Rálátsz. Belelátsz. Átlátsz. Átlátod... Amit barátaid, testvéreid, fölmenőid már nem mind látnak.

Tíz hónappal azután, hogy megint túlélte egy merényletet.

A Fegyvernekhez tartozó Szapárfalu belterületén hétfőn (a halálútnak nevezett 4-es főúton) a hatalmas oda-vissza forgalomban a kocsim orra előtt 12-15 méterre – a zebra mentes övezet ellenére – váratlanul áttolta a kerékpárját egy vénasszony. Vészfékezéssel elkerültem, hogy halálra gázoljam (az életmentő érdeméremet máig hiába várom), ám a mögöttem haladó kisteher fékezés nélkül belém rohant, és ráadásul átlökött (a nehéz teherkocsik között) a túloldalra, ahol orral az árokban kötöttünk ki. Szolnokon a gyakorló röntgenorvosnő (műhibát elkövetve) nem vette észre a csigolyatörést, így bár mozdulni sem bírtam, kitétek az utcára. Mint szerdán Veszprémben kiderült, gerinctöréssel.

Zsilip.

Zsilipjeid.

Élet! Élsz. Túléled... magad? Látod azt, amit már nem láthatnék.

Zsilipen innen, Zsilipen túl.

Mégis.

Íme!

Hogy innét egy hét múlva Kelet-Csanádba indulhass. Mái Aradba.

– Romániába, nem? – tolt le Pesten a minap (hány éve is?) Ervin, amikor Alföldet emlegettem, hogy az Alföldre megyek, Aradba.

Hogy megjöttél Kígyósról, Farkas–Zsóri nagyszüléid sírja rendbetételéről. (Hány öl levágott zöldet vittél a szemétdombra a kettős sírról?) (E dolgot egy-két ezerért elvégző temetőcsősz híján.)

Reggel meg: indulás a Balatonhoz. Almádia, Pomerium.

Itt is, ott is otthon.

Itthon.

Kiscsaládod, édes hazád, babád. Babáid! ...unokástul.

Gondozd a magyarod!

Gondozd. Ha törik, ha szakad. Míg bírom. Lelkecskéim.

Drágáim, a Marostól a Sédig, meg vissza. Körbe-karikába.

Magyarim.

Tót–Csabán, Magyar-Iratoson, hun tengerünk martján, bárhol.

– Nem férsz a bőrödben!

De nem ám.

Hát még ha cselák sör helyett ménösi bort innál.

– Szorulnátok, azt hiszem.

Látod, amit már nem föltétlen köllene látnod.

Látod, mit már nem lehetne.

Látván látva holt barátaid helyett a magad szemével: mi lett belőlünk. Velünk. Utánunk.

A vízözön?

A Körös.

Árnyékotokba ülven.

A Zsilipnél.

Körgátjáról a Radnai-havasokig látván.

Látni a láthatatlant.

Látható utókorod.

Utánad jövő.

Mert ezt „egyébként” már nem láthatnád.

Túlélve magad.

– Túlélte a korát!

Ő igen. Mi nem.

Korod.

Időd.

Időben.

De belógatnád a kezéd (lábad) a Körösbe!...

Itt, a csabai Gyulai-zsilipnél, hol először sikerült fölszínen maradnod. Alant az ár. Fölötted az ég.

Ama kutyavilágban.

Eme.

Anyád itt szólt rád sírva:

– Te is ilyen csúnyán beszélsz?

Hogy egy életre megtanítsan e mondatával a tiszta beszéd tiszteletére. Ha méregeből – visszafogva bár, de ki-kitörjön belőled – továbbra is ki-kifakadj. Kocsismódra. Kanászfjárásrul gyüvet. Ökörhajcsárral bájcsevegve. Kecsképasztort köszöntve. Csikós, gulyás szaván épülve. Juhással kanyarítván.

Mentségedre mondhatnók, az a másik (irányíthatatlan? legalábbis ösztönös) agyféltekéről ered.

Körös – a Zsilipnél.

Tihanyi előtt a csabaiak Gyulai-zsilipénél, hunnét a Körgátról a középkorban Makra néven tisztelt Radnai-, azaz Világosi-, mondhatni, Zarándi-hegyek vonulatáig látni. Amarra, a Városnak, templomtornyaink. Úgyhogy: hazáig.

Hová, honnan a befagyott folyó jegén siklottál Veszéig, veszei Ó-Fehér-Körösre. Hol a Zsilip csövébe szorult fodrásznét – alul folyik befelé a Körös, fölül jön vissza a zsilipcső záróvasához (fölül úszva ki nem enged, csak ha bevágod magad a zsilip aljáig, hogy onnét kiröpítsen a bombatölcsérig...) –, hol a beszorult és rikoctozó asszonyt a férje végül kötéllel rángatta ki, hogy az otthonit megelőlegezve már a helyszínen megkapja a fejmosást bal kézzel.

Melynek partján meg... andaloghatsz... Honnan belógathatod a botod vagy a jókora befőttes üveget, hogy meglegyen a napi halzsákmány... Ahol a hársak, boglárfa alatt, e gyönyörű fák árnyékában nagylánnyal vágatsz neki az életnek... Kószolhatsz bele... Csabai édes élet... Ki, ki egész Póstelekig.

– Vasas Miska a Körgát tetején rakta le festőállványát, hogy megörökítse ezt a gyönyörű alföldi tájat. Hogy az arra tévedő, kíváncsiskodó helyre nagylány vagy virgonc fiatalasszony csábításának engedve, ecsetet s festőtálcát letéve aznapi további szépségfölfedező útra induljon vele a rekettyés csabai határba.

Mi mást tehetett.

Az első csabai regény írója, Vasas (ki tud róla?) a háború után Rómába kintorogva e szülőhelyi tapasztalatát hasznosítva tengette további életét: hanyag eleganciájával kiült állványostul a Forum Romanum kövei közé, hogy festészetével további szépségek fölfedezésére készítse az arra tévedő tehetős, művészi élményre szomjas amerikai nagyságakat.

Árnyak árnyában. Éltes árnyékában.

Ki, ki.

Be; ameddig.

Felülről szagulván.

Hogy, már megint idehaza.

– A fiad a gátórház előtt szakadt be a jégen a kerékpárjával!

Nyáron már a gátórház falánál száradt a Körösből kikotort egyéb hulladékkal együtt a kislegény rozsdás bicaja.

Az oroszok itt jöttek be először '44-ben, Gyula felől.

Mi minden nem történt e tájt... az elmúlt háromnegyed évszázadban!

Mi nem.

Legutóbb azzal hívtam Cömbit, találkozzunk Tihanyinál!

Sokan a Corvinkán és a Zsilip-meltyéken sem tudnák, ha ilyet mondasz, hogy hova vegyék az irányt.

Tihanyihoz? A folyón imbolygó bárkán sörözve emlékezni.

– Kerékpáron sem tudok odamenni.

Testvéreid sem hívhatod már.

Magadra maradtál.

Rácsörögsz Palkóra!

– Tudod, hol vagyok?!

Ha tudná...

Sietne a maga Zsilipjéhez?

Amelyik, azért, nyilván, kicsit más.